

Tampliýer Beýtulmukaddesde

rysarlary

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Tampliýer rysarlary Beýtulmukaddesde TAMPLIÝER RYSARLARY
BEÝTULMUKADDESDE

Taryhçylaryň köpüsi Rim papasy Urban II-niň 1095-nji ýylyň noýabr aýynda Klermont-Ferrandda eden wagzynyň «Mukaddes ýerleri» musulmanlaryň elinden gaňryp almak üçin harby kampaniýalar tolkunyny gorjan uçgundygyny öňe sürýär.

Şol wagtlar hudaýtarapyn makullanandygy pikir edilen, umuman alanda rehim-şepagatsyzlyga ýugrulan uruşlary öz içine alýan şeýle köpçülikleýin ýörişlere haçly ýörişler diýlipdir.

Aslyýetine garanda Isa pygamberiň ömri we eden işi bilen baglanyşykly ybadathanalara, hemme zatdan öň «Mukaddes gubura» baryp ýetmek arzuwy bardy, şonuň üçinem Beýtulmukaddesdäki (Ierusalim) buthanada Isa Mesihiň mazary bardygy aýdyldy.

Gündogarda ýer edinmegi we baýlyk gazanmagy tama eden haçparazlara günäden ýülünme we soňsuz ýeňiş wada berildi. Muňa aristokratlardanam, daýhanlardanam köp sanly seslenme geldi. Ýewropa halklary jem bolup Wizantiýa imperiýasynyň paýtagty Konstantinopolyň üstüne gaýtdylar.

Wizantiýa imperiýasynyň goldawy bilen ermeni hristianlarynyň ýolbeletliginde rysarlar häzirki Türkiýäniň we Siriýanyň çägendäki seljuk türkmenleriniň golastyndaky ýerleriň üstünden gös-göni Beýtulmukaddesiň üstüne yörediler.

1099-njy ýylyň iýun aýynda haçparazlar 1099-njy ýylyň 15-nji iýulynda boýun egen baş hepdelik Beýtulmukaddes gabawyna başladylar.

Gözi bilen gören şaýatlaryň galdyran ýazgylary söweşiň näderejede elhenç bolandygyny subut edýär.

Şäheri Zeýtun dagynyň üstünde duran ýerinden synlan Ralf

Kanskiý şeýle diýýär:

«Ikiýan ylgaşlaýan adamlary, berkidilen diňleri, örüzilen garnizony, ýaraglaryna ýapyşan erkekleri, ýarym-ýarym aýallary, ruhanylary doga-dilege başladylar, köçeleriň ugrundaky ahy-nalalar gulagyňy kamata getirýärdi, çarp urýardy, kamata getirýärdi, gülýärdi».

Haçparazlar Ortaýer deňziniň kenaryndaky şäherleriň köpüsini ele saldylar we täze gurulan oblastlaryny goramak üçin «Mukaddes ýerleriň» çäginde köp sanly berk goragly galalary, şol bir wagtyň özünde Rime tabyn buthanalary gurdular.

Haçparazlar üçin Gaýa kümmedi Süleýman pygamberiň ybadathanasydy. «Mesjidi-Aksa» köşk we agyl hökmünde ulanylyp başlandy.

Haçparazlaryň guran latyn Ierusalim korollygynyň on baş

katedral buthanasy bardy. Mysal üçin, Beýtullahindäki «Dogluş» buthanasy 1110-njy ýylda günbatarly hristian ýepiskopyň oturýan ýeri boldy.

Ierusalim şäherinde döp-dessurlardan bolan senetkärler jemlendi. Mysal üçin, «Mukaddes guburyň» ýanyndaky bazaryň sagynda siriýaly altyn işçileri, sagynda latyn altyn işçileri bardy. Şol döwre degişli metal işleri kämahal yslam estetikasyny hristian öwüşginleri bilenem birleşdirýär. Hatda käbir fragmentler haýsydyr bir hristian üçin musulman zergäriniň ýasandygyny görkezýän ýazgylary özünde saklaýar.

Ýewropa buthanalary üçin ýasalan käbir gynmatly sungat eserleri «Mukaddes ýerler» bilen baglanyşygyny baýram edip belläpdir.

1147-1149-njy ýylda sistersian baş ruhanysy Bernard Klerwoskiý tarapyndan öňe sürülen Ikinji haçly ýöriş Siriýada Şamy basyp almaga synanyşdy.

Operasiýanyň netijesi musulmanlar täzeden güýç birikdirip ýetişendigi üçin şowsuz tamamlandy.

Selaheddin Eýýubynyň baştutanlygyndaky musulman goşunlary Siriýa aralaşdy we ahyrynda 1187-nji ýylda Beýtulmukaddesi gaýdyp aldy.

Selaheddin Eýýuby şahsy mürzesi tarapyndan Ierusalim patriarhynyň buthananyň hazynasy bilen şäherden çykyp gitmegine rugsat bermegi bilen ýatlady. Ol şeýle diýipdir:

– Eger biz bu baýlyga el ursak, olar (pereňliler) bizi ikisözlülükde aýyplarlar... adamlary beren sözümüzde durmazlykda aýyplatmalyň. Goý, gitsinler. Gaýtam olar biziň ýagşylykperwer adamlardygymyzyň gürrüňini ederler.

Selaheddiniň wezirleriniň biri şähere girende, haçparazlaryň Beýtulmukaddesi nähili bezäp-besländiklerine haýran galypdyr:

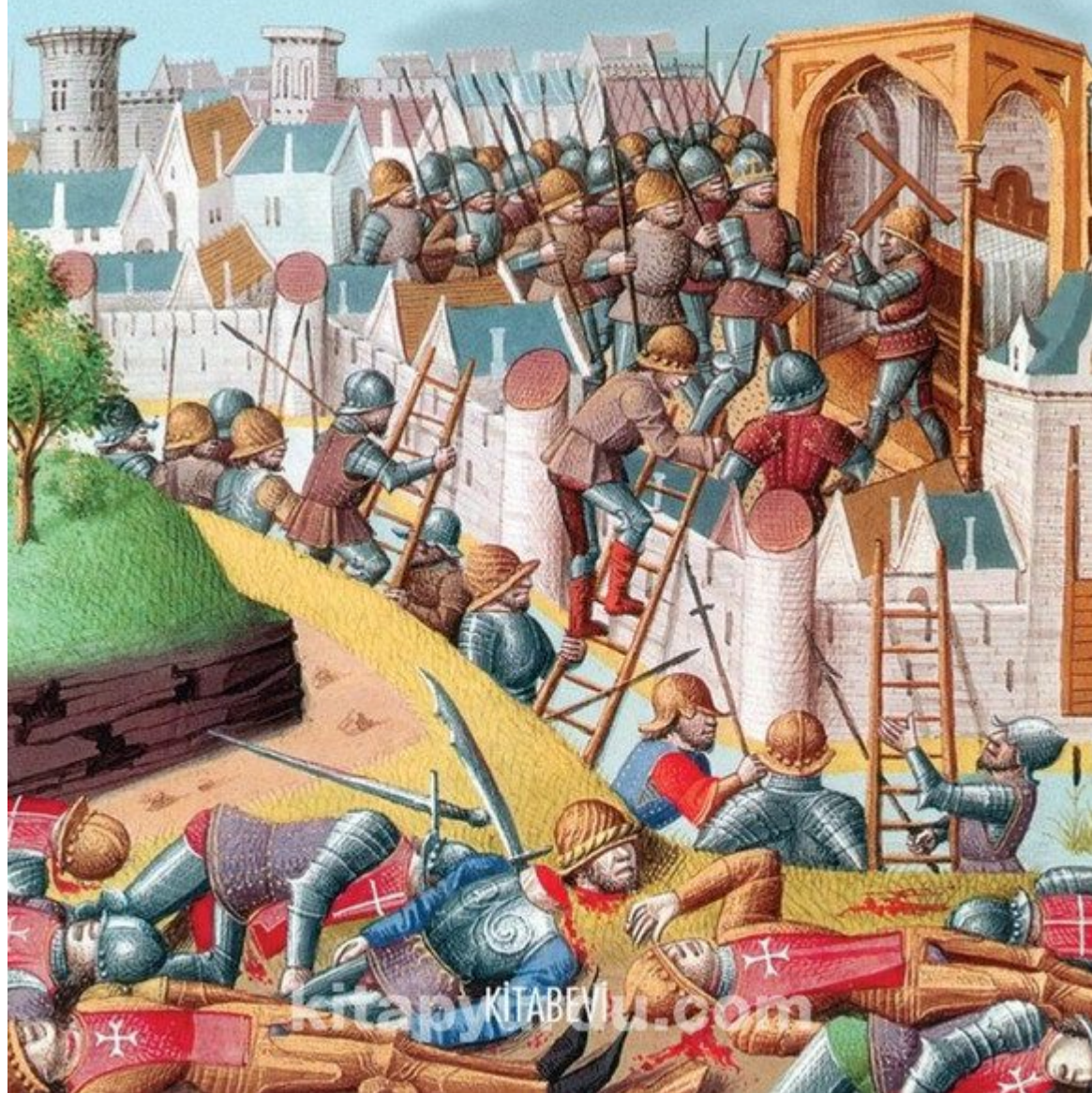
«Kapyrlaryň eden esewany ony jennet bakjasyna öwrüpdü... Lagnatylar sütünler, mermer plitalar bilen täzedən guran bu şäherini gylyçly-naýzaly goradylar. Tampliýerleriň we hassahanaçylaryň buthanalaryny, köşklerini gurupdypar... Haýsy ýana seretseň, bag-bakjasy göze gelüwli, ak mermerler we ýapraklar bilen bezelen sütünleriň saçýan ýalkymyny, olary janly agaçlara meňzedýän öýler görüňär».

Itineraium Peregrinorum
Et Gesta Regis Ricardi Işığında

III. Haçlı Seferi

(1189-1192)

HARUN KORUNUR

Üçünji haçly ýörişiniň (1189-92) soňunda haçparazlar Kipri we kenarýaka şäher Ajrâni basyp alypdy.

Selaheddin Eýýuby ýewropaly haçparazlara Beýtulmukaddese

gelmegi kepillendirdi we jöhitleriňem şähere gaýdyp gelmegine rugsat berdi.

1183-nji ýyldan 1185-nji ýyla çenli Mekgä syýahat eden ispaniýaly Ibn Jübeýriň ýazan kitabynda harby duşmançylygyň dowam edýän döwürlerinde-de «Mukaddes ýerlerdäki» söwda gatnaşyklarynyň aňsatlygyndan söz açýar:

«Musulmanlar Şamdan Ajrä (Pereň topraklarynyň üstünden) yzygiderli syýahat etdiler we şol bir görnüşde hristian söwdagärleriň biri däl-de başga biri tarapyndan durzuldy we ýoly baglandy (musulmanlaryň ýerinde)...»

Her haçly ýörişi bolanda wizantiýalylar bilen günbatarly güýçleriň arasyndaky gatnaşyklaryň hasam arasy açyldy.

ASKERİ TARİH DİZİSİ

OSPREY

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

1202-04

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

Çeviren: Gürkan Ergin

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Dördünji haçly ýörişi 1202-nji ýylda Müsüri basyp almak üçin ýola rowana bolupdyr. Emma Wizantiýadaky dinastiýa oňsuzlygynda tarap saýlandan soň haçparazlar goldawlary

üçin söz berilen ep-esli möçberdäki puly almak üçin ýüzlerini Wizantiýanyň paýtagty Konstantinopola bakan öwürdiler.

1204-nji ýylda şähere talandy, ummasyz hazynalary wenesiýalylaryň (esasy paý San Marko, Wenesiýa gaznasyna berildi), fransuzlaryň we beýleki haçparazlaryň arasynda paýlaşyldy.

Konstantinopolda Flandr Boduenyň imperatorlygynda Latyn imperiýasy guruldy. 1261-nji ýylda wizantiýalylar şäherde gaýdyp almagy başardylar.

Umut ATASEWEN,

gadymydünýä taryhçysy / @atasevenoffica

Şenbe, 06.04.2024 ý. Taryhy makalalar